

Uniwersytet Warszawski
Wydział Matematyki, Informatyki i Mechaniki

Daniel Malinowski

Nr albumu: 292680

Metody dowodzenia prostoty grup

Praca licencjacka
na kierunku MATEMATYKA

Praca wykonana pod kierunkiem
dra hab. Zbigniewa Marciniaka
Instytut Matematyki

Czerwiec 2013

Oświadczenie kierującego pracą

Potwierdzam, że niniejsza praca została przygotowana pod moim kierunkiem i kwalifikuje się do przedstawienia jej w postępowaniu o nadanie tytułu zawodowego.

Data

Podpis kierującego pracą

Oświadczenie autora (autorów) pracy

Świadom odpowiedzialności prawnej oświadczam, że niniejsza praca dyplomowa została napisana przeze mnie samodzielnie i nie zawiera treści uzyskanych w sposób niezgodny z obowiązującymi przepisami.

Oświadczam również, że przedstawiona praca nie była wcześniej przedmiotem procedur związanych z uzyskaniem tytułu zawodowego w wyższej uczelni.

Oświadczam ponadto, że niniejsza wersja pracy jest identyczna z załączoną wersją elektroniczną.

Data

Podpis autora (autorów) pracy

Streszczenie

Słowa kluczowe

grupa prosta, grupa alternująca, grupa specjalna rzutowa liniowa, lemat Iwasawy

Dziedzina pracy (kody wg programu Socrates-Erasmus)

11.1 Matematyka

Klasyfikacja tematyczna

20. Group theory and generalizations

Tytuł pracy w języku angielskim

Methods of proving the simplicity of groups

Spis treści

Wprowadzenie	5
1. Wiadomości wstępne	7
1.1. Oznaczenia	7
1.2. Grupy proste	7
1.3. Twierdzenia o izomorfizmie	7
1.4. Komutant i abelianizacja	8
1.5. Działanie grupy na zbiorze	8
2. Prostota grupy alternującej A_n	11
3. Lemat Iwasawy	13
3.1. Prymitywne działanie grupy	13
3.2. Lemat Iwasawy	16
4. Prostota specjalnej rzutowej grupy liniowej $PSL_n(k)$	17
Bibliografia	19

Wprowadzenie

Rozdział 1

Wiadomości wstępne

Rozdział ten zawiera przypomnienie pewnych definicji, własności i twierdzeń omawianych na podstawowym kursie algebry I oraz ustalenie oznaczeń.

1.1. Oznaczenia

W niniejszej pracy dużymi literami alfabetu (np. G, H, K) będą oznaczane grupy. Ich elementy będą oznaczane małymi literami alfabetu (np. g, h, k), przy czym przez e będzie zawsze oznaczany element neutralny. Rozważane grupy będą (w większości) nieprzemienne, w związku z tym będzie stosowany zapis multiplikatywny.

Jeżeli H oraz K są podgrupami grupy G , to przez $HK = H \cdot K$ będzie oznaczana podgrupa G generowana przez wszystkie elementy postaci $h \cdot k$, gdzie $h \in H$ oraz $k \in K$.

W związku z tym oznaczeniem warto przytoczyć twierdzenie:

Twierdzenie 1.1.1.

Jeżeli H oraz K są podgrupami grupy G , przy czym K jest podgrupą normalną, to $HK = \{hk: h \in H, k \in K\}$.

1.2. Grupy proste

Przypomnijmy teraz podstawową definicję w tej pracy.

Definicja 1.2.1. *Nietrywialną grupę G nazwiemy grupą prostą, jeżeli nie ma ona podgrup normalnych różnych od $\{e\}$ oraz samej siebie.*

Fakt 1.2.1. *Jedynymi (z dokładnością do izomorfizmu) przemiennymi grupami prostymi są skończone grupy cykliczne o liczbie elementów będącą liczbą pierwszą.*

Jest to prosta konsekwencja tego, że w grupach przemiennych wszystkie podgrupy są podgrupami normalnymi.

1.3. Twierdzenia o izomorfizmie

Przejdźmy teraz do podstawowych twierdzeń o izomorfizmie.

Twierdzenie 1.3.1 (Pierwsze twierdzenie o izomorfizmie).

Niech G, H – grupy, $\varphi: G \rightarrow H$ homomorfizm, $K = \ker \varphi$ oraz $H' = \text{im} \varphi$.

Wówczas zachodzi izomorfizm

$$G/K \simeq H'$$

Twierdzenie 1.3.2 (Drugie twierdzenie o izomorfizmie).

Niech G – grupa, H_1, H_2 podgrupy normalne G , przy czym $H_2 \leq H_1$.

Wówczas $H_2 \trianglelefteq H_2$, $H_1/H_2 \trianglelefteq G/H_2$ i zachodzi izomorfizm

$$(G/H_2)/(H_1/H_2) \simeq G/H_1$$

Twierdzenie 1.3.3 (Trzecie twierdzenie o izomorfizmie).

Niech G – grupa, H_1 podgrupa normalna G , H podgrupa G .

Wówczas $H \cap H_1 \trianglelefteq H$ oraz zachodzi izomorfizm

$$H/(H \cap H_1) \simeq H \cdot H_1/H_1$$

1.4. Komutant i abelianizacja

Poniżej przedstawionych jest kilka użytecznych wiadomości o komutancie.

Definicja 1.4.1. Niech G będzie dowolną grupą. Wówczas komutantem grupy G nazywamy podgrupę G generowaną przez wszystkie elementy postaci $aba^{-1}b^{-1}$, gdzie $a, b \in G$. Komutant grupy G oznaczamy przez $[G, G]$.

Twierdzenie 1.4.1 (O komutancie).

Komutant $[G, G]$ jest podgrupą normalną G , przy czym grupa ilorazowa $G/[G, G]$ jest grupą abelową. Ponadto dla dowolnej podgrupy normalnej $H \trianglelefteq G$ takiej, że G/H jest abelowa, zachodzi $[G, G] \leq H$.

Definicja 1.4.2. Przekształcenie kanoniczne $G \rightarrow G/[G, G]$ (rzutowanie na grupę ilorazową) nazywamy abelianizacją.

O abelianizacji (w przeciwieństwie do twierdzenia o komutancie) nie będzie więcej wspomniane w tej pracy, ale ta definicja została przytoczona w celu domknięcia podstawowych faktów o komutancie. Ważniejszym dla nas pojęciem jest pojęcie grupy doskonałej:

Definicja 1.4.3. Grupą doskonałą nazwiemy dowolną grupę, która jest równa swojemu komutantowi.

Grupami doskonałymi zajmiemy się w dalszej części pracy – przy lemacie Iwasawy. Na razie zauważmy prosty fakt:

Fakt 1.4.1. Nieprzemienne grupy proste są grupami doskonałymi.

1.5. Działanie grupy na zbiorze

Na koniec tego rozdziału przyjrzymy się jednej z ważniejszej własności grup – ich możliwości działania na zbiorach.

Definicja 1.5.1. Niech G będzie grupą, a X – zbiorem. Mówimy, że ρ jest działaniem grupy G na zbiorze X , jeżeli dla każdego $g \in G$ przyporządkowane jest przekształcenie $\rho_g: X \rightarrow X$, takie, że:

- $\rho_e = \text{id}_X$,
- $\rho_g \circ \rho_h = \rho(gh)$, dla dowolnych $g, h \in G$.

Jeżeli sposób działania (ρ) wynika z kontekstu, to zamiast $\rho_g(x)$ będziemy pisać x^g .

Zgrabniejszy opis działania grupy na zbiorze daje poniższe twierdzenie. Zanim jednak do niego przejdziemy, przypomnijmy sobie jeszcze jedną definicję.

Definicja 1.5.2. Niech X będzie dowolnym zbiorem. Wówczas grupą symetrii zbioru X nazywamy zbiór bijekcji $X \rightarrow X$, wraz z operacją składania. Grupę tę oznaczamy S_X .

Twierdzenie 1.5.1 (O działaniu grupy na zbiorze).

Niech G będzie grupą, a X – zbiorem. Wówczas ρ jest działaniem G na X wtedy i tylko wtedy, gdy ρ jest homomorfizmem z G w grupę symetrii zbioru X .

Z działaniem grupy na zbiorze związane jest dużo ważnych definicji i twierdzeń. Poniżej przytoczone są te najistotniejsze z punktu widzenia tej pracy.

Definicja 1.5.3. Załóżmy, że ρ jest działaniem grupy G na zbiorze X oraz $x \in X$. Wówczas:

- a) Stabilizatorem punktu x (grupą izotropii x) nazwiemy zbiór elementów $\{g \in G : x^g = x\}$. Stabilizator punktu x oznaczamy G_x .
- b) Orbitą punktu x nazwiemy podzbiór X równy $\{y \in X : \exists g \in G x^g = y\}$. Orbitę punktu x oznaczamy $G(x)$.

Podstawowe własności tych obiektów przedstawia następujący fakt:

Fakt 1.5.1. Załóżmy, że ρ jest działaniem grupy G na zbiorze X oraz $x, y \in X$. Wówczas:

- a) G_x jest podgrupą G .
- b) $G(x)$ i $G(y)$ są równe lub rozłączne (orbity tworzą rozbiecie zbioru X).

Zanim przejdziemy do ważniejszych twierdzeń opisujących orbity i stabilizatory, przypomnijmy wcześniej, jakie własności może mieć działanie grupy na zbiorze.

Definicja 1.5.4. Załóżmy, że ρ jest działaniem grupy G na zbiorze X .

- a) ρ jest działaniem tranzytywnym (przechodnim), jeżeli wszystkie elementy X tworzą jedną orbitę.
- b) ρ jest działaniem wiernym, jeżeli ρ jest iniekcją jako homomorfizm $G \rightarrow S_X$.
- c) ρ jest działaniem nietrywialnym, jeżeli ρ nie jest zerowe jako homomorfizm $G \rightarrow S_X$.

Jak to zostało wcześniej zapowiedziane, na koniec przytoczmy kilka ważnych twierdzeń pokazujących zależność między orbitami a stabilizatorami.

Twierdzenie 1.5.2.

Załóżmy, że ρ jest działaniem grupy G na zbiorze X oraz $x, y \in X$ należą do jednej orbity. Wówczas grupy G_x oraz G_y są wzajemnie sprzężone.

Twierdzenie 1.5.3 (O orbitach i stabilizatorach).

Załóżmy, że ρ jest działaniem grupy G na zbiorze X , przy czym X jest zbiorem skończonym. Ponadto $x \in X$. Wówczas $|G(x)| = [G : G_x]$.

Twierdzenie 1.5.4 (Równanie klas).

Przy założeniach z poprzedniego twierdzenia zachodzi

$$|X| = \sum_{i=1}^k [G : G_{x_i}],$$

gdzie $x_1, x_2, \dots, x_k$ to reprezentanci wszystkich orbit działania ρ .

Rozdział 2

Prostota grupy alternującej A_n

Rozdział 3

Lemat Iwasawy

W tym rozdziale przedstawione zostanie jedno z ważniejszych narzędzi do dowodzenia prostoty grup – lemat Iwasawy. Lecz najpierw wprowadzimy nowe pojęcie – prymitywność.

3.1. Prymitywne działanie grupy

Jak zostało to już wspomniane w wiadomościach wstępnych, działanie grupy G na zbiorze X jest tranzytywne, jeżeli elementy X tworzą jedną orbitę, czyli dla dowolnych $x, y \in X$ istnieje $g \in G$ takie, że $x^g = y$. Teraz uogólnimy to pojęcie.

Definicja 3.1.1. Załóżmy, że ρ jest działaniem grupy G na zbiorze X .

ρ jest działaniem k -tranzytywnym (k -przechodnim), jeżeli dla dowolnych ciągów k elementowych $(a_1, a_2, \dots, a_k)$ oraz $(b_1, b_2, \dots, b_k)$, które składają się z różnych elementów z X istnieje taki element g z grupy G , że $a_i^g = b_i^g$ dla każdego $i = 1, 2, \dots, k$.

W szczególności 1-tranzytywność to jest dokładnie to samo, co zwykła tranzytywność.

Aby zilustrować to pojęcie, policzmy ilu tranzytywne jest naturalne działanie grupy S_n oraz A_n na zbiorze $X = \{1, 2, \dots, n\}$, tzn. takie, w którym $i^\sigma = \sigma(i)$.

Jak łatwo zauważyć, działanie S_n jest n -tranzytywne – skoro S_n składa się ze wszystkich permutacji, to zawsze możemy odwzorować ciąg $(a_1, a_2, \dots, a_n)$ na $(b_1, b_2, \dots, b_n)$, gdyż jak założyliśmy w definicji, wszystkie a_i jak i wszystkie b_i są parami różne. Stąd również działanie S_n jest k -tranzytywne dla każdego $k \leq n$.

Natomiast w A_n nie ma wszystkich permutacji, zatem działanie A_n nie może być n -tranzytywne. Nie może być również $(n-1)$ -tranzytywne, gdyż skoro mówimy na co przechodzą $n-1$ elementy X i ma to być permutacja, to wartość ostatniego elementu też jest ustalona, czyli wybór $(n-1)$ pozycji jest tak na prawdę wyborem wszystkich n pozycji, a na wszystkich elementach nie możemy dowolnie ustalić permutacji. Zauważmy jednak, że działanie A_n jest $(n-2)$ -tranzytywne. Rzeczywiście, chcąc żeby a_i przeszło na b_i dla $i = 1, 2, \dots, (n-2)$ mamy do wyboru dwie permutacje. Jedna z nich odwzorowuje $x \mapsto y, x' \mapsto y'$, a druga $x \mapsto y', x' \mapsto y$, gdzie x, x' to elementy nie wybrane na a_i , a y, y' to elementy nie wybrane na b_i . Ale te permutacje różnią się o transpozycję (y, y') , zatem jedna z nich jest parzysta, czyli należy do A_n , więc rzeczywiście możemy odwzorować $(a_1, a_2, \dots, a_{n-2})$ na $(b_1, b_2, \dots, b_{n-2})$. Stąd działanie S_n jest k -tranzytywne dla każdego $k \leq n-2$.

Wprowadzimy teraz własność prymitywności. Będzie to coś pomiędzy tranzytywnością a 2-tranzytywnością.

Definicja 3.1.2. Załóżmy, że ρ jest działaniem grupy G na zbiorze X .

Systemem bloków działania ρ nazywamy podział zbioru X zachowywany przez ρ , tzn. rodzinę

zbiorów $\mathfrak{A} = \{Y_i : i \in I\}$, które są niepuste, parami rozłączne, sumują się do X oraz dla dowolnych $Y \in \mathfrak{A}$, $x, x' \in Y$ oraz $g \in G$ oba elementy x^g oraz x'^g znajdują się razem w jednym zbiorze $Y' \in \mathfrak{A}$.

Zauważmy, że zawsze mamy co najmniej dwa systemy bloków – jeden blok z całym zbiorem $\mathfrak{A} = \{X\}$ oraz system z wszystkimi blokami jednoelementowymi $\mathfrak{A} = \{\{x\} : x \in X\}$. W związku z tym naturalna jest definicja:

Definicja 3.1.3. Nietrywialnym systemem bloków nazywamy dowolny system bloków, który jest różny od dwóch wyżej wspomnianych – z jednym blokiem lub z blokami jednoelementowymi.

Teraz jesteśmy już gotowi na wprowadzenie pojęcia prymitywności.

Definicja 3.1.4. Załóżmy, że ρ jest działaniem grupy G na zbiorze X .

ρ nazywamy prymitywnym, jeśli nie istnieje nietrywialny system bloków działania ρ .

Aby lepiej zrozumieć tę własność, pokażemy, że rzeczywiście jest to własność pomiędzy tranzytywnością oraz 2-tranzytywnością.

Twierdzenie 3.1.1. Załóżmy, że ρ jest nietrywialnym działaniem grupy G na zbiorze X . Wówczas:

- a) Jeżeli ρ jest prymitywne, to jest tranzytywne.
- b) Jeżeli ρ jest 2-tranzytywne, to jest prymitywne.

Dowód.

Ad a) Załóżmy nie wprost, że ρ nie jest tranzytywne. Wówczas rozbitcie X na orbity daje nietrywialny system bloków. Rzeczywiście, z nieprzechodniości dostajemy, że ilość bloków wynosi co najmniej 2 a z nietrywialności ρ – któryś blok ma co najmniej 2 elementy. Ostatecznie ρ permutuje orbity, więc w szczególności je zachowuje. Znaleźliśmy nietrywialny system bloków działania ρ , czyli sprzeczność – ρ nie jest prymitywne. Stąd ρ musi być tranzytywne.

Ad b) Załóżmy nie wprost, że ρ nie jest prymitywne. Wówczas istnieje nietrywialny system bloków $\mathfrak{A} = \{Y_i : i \in I\}$, w którym istnieją $Y_1, Y_2 \in \mathfrak{A}$ takie, że $|Y_1| > 1$. Niech więc $x, y \in Y_1, z \in Y_2$ gdzie $x \neq y$. Z 2-tranzytywności możemy odwzorować parę (x, y) na parę (x, z) , co daje sprzeczność z definicją systemu bloków. Stąd ρ musi być prymitywne.

□

Oczywiście możliwe jest, że grupa działa tranzytywnie a nie prymitywnie, lub prymitywnie, a nie 2-tranzytywnie.

Jako pierwszy przykład możemy rozważyć naturalne działanie czteroelementowej grupy $H = \langle (1, 2)(3, 4), (1, 3)(2, 4) \rangle$ będącej podgrupą S_4 na zbiorze 4 elementowym. Jak łatwo widać jest ono przechodnie. Nie jest jednak prymitywne, gdyż zachowuje ono np system bloków $\{\{1, 2\}, \{3, 4\}\}$.

Jako drugi przykład rozważmy działanie A_3 na zbiorze $\{1, 2, 3\}$. Jak pokazaliśmy wcześniej nie jest ono 2-tranzytywne, ale jest tranzytywne. To, że jest to również działanie prymitywne wynika z następującego lematu:

Lemat 3.1.1. *Załóżmy, że ρ jest tranzytywnym działaniem grupy G na zbiorze X . Wówczas w dowolnym systemie bloków wszystkie bloki są równych rozmiarów.*

Dowód. Rzeczywiście, jeżeli Y_1, Y_2 są blokami, to skoro możemy odwzorować $y_1 \in Y_1$ na $y_2 \in Y_2$, To całe Y_1 musi być przekształcone w Y_2 (z własności systemu bloków), stąd $|Y_1| \leq |Y_2|$. Analogicznie $|Y_2| \leq |Y_1|$, zatem $|Y_1| = |Y_2|$. $\square$

W tym przypadku bloki w nietrywialnym systemie bloków muszą mieć rozmiary 1 i 2, czyli różne, więc nietrywialny system bloków nie może istnieć.

Udowodnijmy teraz jeszcze jedno stwierdzenie, które jest użyteczne w dowodzie lematu Iwasawy.

Lemat 3.1.2. *Załóżmy, że ρ jest tranzytywnym działaniem grupy G na zbiorze X oraz $x \in X$. Wówczas ρ jest prymitywne wtedy i tylko wtedy, gdy G_x jest maksymalną podgrupą G , tzn. nie istnieje podgrupa H grupy G , że $G_x \subsetneq H \subsetneq G$.*

Dowód. Zauważmy najpierw, że warstwy (lewostronne) G_x odpowiadają jednoznacznie elementom zbioru X – bijekcja zadana jest wzorem $\zeta: gG_x \mapsto x^g$. Funkcja ta jest dobrze określona oraz jest iniekcją, gdyż $g_1G_x = g_2G_x \iff g_1^{-1} \cdot g_2 = h$ dla pewnego $h \in G_x \iff x^{g_1^{-1} \cdot g_2} = x^h = x \iff x^{g_1} = x^{g_2}$. Ponadto ζ jest suriekcją, gdyż działanie jest tranzytywne, stąd rzeczywiście ζ jest bijekcją.

Przejdźmy teraz do dalszej części dowodu

$\Rightarrow$)

Załóżmy nie wprost, że G_x nie jest maksymalna, czyli istnieje H , takie, że $G_x \subsetneq H \subsetneq G$. Skoro H zawiera G_x , to warstwy H są sumami pewnych warstw G_x – jeżeli $g_1G_x = g_2G_x \iff g_1^{-1} \cdot g_2 \in G_x$ to również $g_1^{-1} \cdot g_2 \in H \iff g_1H = g_2H$. Stąd warstwy H odpowiadają rozbięciu zbioru warstw G_x , czyli również rozbięciu zbioru X . Zauważmy jeszcze, że działanie G zachowuje warstwy H . Jest tak dlatego, że dla $g_1H = g_2H$ zachodzi $g_1^{-1} \cdot g_2 \in H$. Punkt $g_iG_x = x^{g_i}$ przy działaniu elementem f grupy G przechodzi na $(x^{g_i})^f = x^{fg_i} = f g_i G_x$. Ale warstwy $f g_1 G_x$ oraz $f g_2 G_x$ zawierają się w jednej warstwie H , gdyż $(f g_1)^{-1} f g_2 = g_1^{-1} f^{-1} f g_2 = g_1^{-1} g_2 \in H$.

Otrzymaliśmy zatem system bloków, który na dodatek jest nietrywialny, gdyż H zawiera się ściśle pomiędzy G_x a G . Zatem działanie ρ nie jest prymitywne – sprzeczność. Stąd taka grupa H nie istnieje – G_x jest maksymalną podgrupą G .

$\Leftarrow$)

Tutaj również przeprowadzimy dowód nie wprost. Załóżmy, że ρ nie działa prymitywnie na X , czyli istnieje pewien nietrywialny system bloków $\mathfrak{A}$. Niech $Y \in \mathfrak{A}$ takie, że $x \in Y$ oraz niech H będzie stabilizatorem całego zbioru Y (czyli zbiorem $\{g \in G: \forall y \in Y y^g \in Y\}$). Skoro $\mathfrak{A}$ jest nietrywialne, to $Y \neq X$ oraz istnieje blok rozmiaru co najmniej 2. Ale z poprzedniego lematu wiemy, że wszystkie bloki mają tę samą wielkość, więc również $|Y| \geq 2$.

Zauważmy, że $H = \{g \in G: x^g \in Y\} = K$. Oczywiście $H \subseteq K$, gdyż elementy H zachowują zbiór Y . Z drugiej strony, jeżeli jakiś element z Y trafia z powrotem do Y , to całe Y jest zachowywane, gdyż Y jest elementem systemu bloków. Stąd rzeczywiście $H = K$.

Na koniec wystarczy zobaczyć, że skoro $\{x\} \subsetneq Y \subsetneq X$, to $G_x \subsetneq H \subsetneq G$. Jest tak dlatego, że H , w przeciwieństwie do G_x , zawiera elementy odwzorowujące x na jakiś inny element zbioru Y ale nie zawiera elementów, które odwzorowują x na elementy spoza Y (które istnieją). Stąd G_x nie jest maksymalne – sprzeczność. Stąd to działanie musi być prymitywne. $\square$

Teraz jesteśmy już gotowi na sformułowanie i dowód lematy Iwasawy.

3.2. Lemat Iwasawy

Twierdzenie 3.2.1. *Załóżmy, że G jest skończoną [dowolną?] grupą doskonałą, ρ – wiernie oraz prymitywnie działanie G na zbiorze X . Załóżmy dodatkowo, że dla pewnego $x \in X$ stabilizator G_x zawiera normalną podgrupę abelową A , której sprzężenia w G generują całe G . Wówczas grupa G jest prosta.*

Dowód. Załóżmy przeciwnie, że w G istnieje właściwa, nietrywialna podgrupa normalna K . Skoro G działa wiernie oraz K jest nietrywialna, to $x_0^{k_0} \neq x_0$ dla pewnego $k_0 \in K$. Niech $H = G_{x_0}$. Dostajemy, że $K \not\leq H$, gdyż $k_0 \notin H$, stąd również $H \not\leq HK$.

Z lematu 3.1.2 otrzymujemy, że H jest podgrupą maksymalną w G . $H \leq HK$, więc $HK = G$. Stąd (i z twierdzenia 1.1.1) każdy element $g \in G$ jest postaci $g = hk$, gdzie $h \in H$ oraz $k \in K$.

Skoro działanie ρ jest prymitywne, a więc tranzytywne, to z twierdzenia 1.5.2 dostajemy, że G_x jest sprzężone z H . Z założenia dodatkowo wynika, że H zawiera podgrupę B sprzężoną do A , ponadto B jest normalną podgrupą abelową H , której sprzężenia (w G) generują całe G . Sprzężenia B są postaci $g^{-1}Bg = k^{-1}h^{-1}Bhk = k^{-1}Bk \leq BK$. Wszystkie sprzężenia B generują G i są zawarte w $BK \leq G$, stąd $G = BK$.

Korzystając z trzeciego twierdzenia o izomorfizmie dostajemy:

$$G/K = BK/K \simeq B/B \cap K$$

Ale grupa ilorazowa grupy abelowej jest abelowa, stąd zarówno $B/B \cap K$ jak i G/K są abelowe. Z twierdzenia o komutancie wnioskujemy, że $K \geq [G, G] = G$, gdyż G jest grupą doskonałą – dostaliśmy sprzeczność z założeniem, że K jest właściwą podgrupą G , stąd G jest grupą prostą. $\square$

Zastosowania lematu Iwasawy znajdują się w dalszej części pracy.

Rozdział 4

Prostota specjalnej rzutowej grupy liniowej $PSL_n(k)$

Bibliografia

[A] C, *D*, E